

עין משפט ונר מצוה

א [ש"ע י"ד סימן כח סעיף כ"א ב"ה]:

בא ב ג ד מיי פ"ד מהלכות שחיטה הלכה י' יג סמג עשין סד טוש"ע י"ד סימן כח סעיף כג:

רבינו גרשום

משום דהוה כלל הצריך לפרט כו' כלומר דאי לא כתב וכסהו בעפר מאי הוה למיכתב אי כתב ושפך את דמו בעפר לא ידעינן מאי קאמר:
השחור פחמין כבויין ונקרת פסילין כלומר מי שחוצב אבנים מנשר עפר אבנים דקה. הורנין זהב:

פח:

שחיקת בלי מתכות. וא"ת והא מגדל נמחים הוא דתנן בפרק כל הללמים (ע"ז דף מג.): רבי יוסי אומר שוחק חוורה לרוח אמרו לו אף היא נעשית זבל וזשל מתכות איירי דמיימי עלה קרא דעגל וי"ל דבפ"ע אין מגדל נמחים אלא שמועיל לזבל ור"ת תירץ דע"י שרפה מגדל נמחים דהתם ע"י שרפה איירי לכל עצודה וזה תחלתה דשרפה דומיא דעגל:

בלל הצריך לפרט. פי' דקונטרס לפי שיש לפרש הכלל בשני דרכים כמו בכלי או דבצר המתערב וזא הפרט ומפרשו וכן בסוף פרק שני דבכורות (דף יט.) תניא מכלל שהוא נריך לפרט ומפרט שהוא נריך לכלל כיצד קדש לי כל זכור יכול אפילו נקבה ת"ל זכר אי זכר יכול אפילו יאכלה נקבה לפניו דהוה ליה זכור לזכרים ת"ל פטר רחם אי פטר רחם יכול אפילו אחר יוצא דופן ת"ל זכור והשתא זכר לאו פירוש הכלל הוא דכלל ופרט גמור הוא דזכור כלל זכר פרט ואין בכלל אלא מה שבפרט אלא פרט דפטר רחם הוא מפרש את הכלל שיש לפרש כלל לכמה דדנין זכור לכל הולדות או זכור לרחמים אע"פ שאינו זכור לולדות כגון דרך רחם אחר יוצא דופן או זכור לזכרים אע"פ שיאכל נקבה לפניו דרך הרחם זא הפרט דלא הוי זכור ביאכלה נקבה לפניו אלא שיהא זכור לרחמים ולאציי דאית ליה התם זכור לדבר אחד לא הוי זכור עד שיהא זכור לכל הולדות מכ"מ נריך לפרט הוא דלא לאו פרט הוה אמינא דאפילו יוצא דופן חשיב זכור כיון דהוי זכור לולדות אע"ג דלא הוי זכור לרחמים ועוד נראה לפרש דלאציי זכור ופטר רחם תרויייהו כלל ותרויייהו פרט דתרויייהו צריכי להדדי ובכל אחד אחת מוצא כלל הנריך לפרט ופרט הנריך לכלל שכל אחד סותם דבר אחד ומפרט דבר אחד דזכור משמע אפילו יוצא דופן ופטר רחם ממעט ליה ופטר רחם משמע ליה אפילו יוצא אחר יוצא דופן ובזכור ממעט ליה ורבינו תם מפרש

דהכא והתם חשוב כלל ופרט גמור כמו בעלמא דזכור משמע זין כסוי כלי הכי וזין הכי ואתא פרטא למעוטי וכסהו נמי משמע זין כסוי כלי זין כסוי עפר במה שירצה ופרטא משמע עפר דוקא ומה שחושבו נריך לפרט לאו אכפייית כלי דך דרייתא קאי אלא אהא דדרשינן לעיל (דף כג.): מנעפער נריך שיתן עפר למעלה ולמטה דמוכסהו לא משמע למטה אלא למעלה ומשום הכי חשיב ליה נריך לפרט ובזכורות

לאו לפרש כלל הנריך לפרט אחא אלא לפרושי פרט הנריך לכלל דדקתני סיפא אי פטר רחם יכול אפילו יוצא אחר יוצא דופן ת"ל זכור אע"ג דקתני מכלל שהוא נריך לפרט ומפרט שהוא נריך לכלל כיצד דמשמע דאתא לפרושי תרויייהו עיקרא דמלתא לא נקטיה אלא משום פרט הנריך לכלל: **אלא** בדבר שזורעין בו ובצמיח. למעוטי עפר מדבר קחאי דלא שמעינן ממתני' דנמחין גדלין צו מאלהין אלא דמה שזורעין צו אינו מנמיח א"ג אי ממתניתין ה"א דמכסין צו כיון דהוי ממין המגדל נמחים וא"ת ומאי פריך רבי יוסי לרצנן בפרק כל הללמים (ע"ז דף מג.): מואת חטאתכם אשר עשיתם וגו' שאני התם דבמדבר הוו דמה שזורעין צו אינו מנמיח וי"ל דשמא או כשצאו שם ישראל היה מנמיח: **שוחק** דינר זהב ובבבסה. ולעיל דאמר אין מכסין בשחיקת כלי מתכות היינו בכל שאר מתכות חוץ מזהב דאיקרי עפר מדכתבי ועפרות זהב לו ואע"ג דלא מגדל נמחין כיון דאיקרי עפר מכסין צו דאי הוה מגדל נמחין לא נריך לטעמא דאיקרי עפר וכן אפר טלית וחטאת וא"ת וכיון דעפר דקרא איירי אפילו בעפר דלא מגדל נמחין אס כן יש לרבות מוכסהו אפילו הנך דלא מגדלי נמחין דאין למעטן מפרט דעפר וי"ל דעפר דקרא לא איירי אלא באתם עפר דמגדל נמחין ומרצויא דוכסהו מרצין כל מידי דמגדל נמחין או מידי דאיקרי עפר אע"ג דלא מגדל נמחין ועפרות זהב ואפר טלית אע"פ שנקראו עפר לא הוה מרצין להו אי לאו רצויא דוכסהו והשתא א"ש הא דאיבעיא לן בסוטה בפרק היה מביא (דף נח.) אין שם עפר מהו שיתן אפר לצי"ה דחשיבי ליה עפר לגבי כסוי ת"ש דאמר רבי יוחנן משום רבי ישמעאל בג' מקומות הלכה ט' עוקרת את המקרא בזכוי התורה אמרה בעפר והלכה בכל דבר רבי ישמעאל פליג אצרייתא דהכא דמפיק בכל דבר מוכסהו ואיהו אית ליה דהוי מהלכה וקאמר ואם איתא לחשוב נמי האי ואי ממשעמלת עפר נפיק היכי קאמר ליחשוב נמי האי זין הנהו דהלכה בכל דבר אלא ודאי מוכסהו נפיק לצרייתא דהכא ולרצי ישמעאל מהלכה: **בצנינו** אפר שקרוי עפר. וא"ת דהכא פליגי צ"ש ובפ"ק דביצה (דף ג. ושם) תנן ומודים שאם שחט שיחפור בדרך ויכסה שאפר כירה מוכן הוא ואומר ר"ת דאפר כירה שצא מן העצים מגדל נמחין ולא דמי לאפר אוכלין וטלית דלא מגדל נמחין ורבינו שמואל מפרש דפריך התם בגמרא^א אפר כירה מאן דכר שמיה וקאמר ט' חסורי מחסרה והכי קתני ואפר כירה מוכן הוא ומילתא בצאפיה נפשיה היא ולא אחיא כצ"ש^ב: **ונקרת** פיסולין. פירש דקונטרס עפר שמונקרים מן הרחיים ואין זה שחיקת אצנים דהא בצרייתא לעיל חשיב לה שחיקת אצנים והאי הוסיפו קאי אצרייתא דלעיל ולא אמתניתין מדלא חשיב אצני

כסוי הדם פרק ששי חולין

נסורת. שמגררין נגרים במגירה פגומה וקולאצ'ים צה עצים והיא משרת נסורת דקה כעפר: **ס"ל וכסהו.** צפני עצמו מדרש מדלא כתיב ושפך דמו ובעפר יכסנו דהוי משמע עפר ולא דבר אחר דלא כתיב כסוי אלא לצתר עפר אבל השתא מדריש וכסהו צאנפי נפשיה:

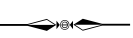
ושחיקה כלי מסכות. דלא איקרי עפר: **סוצין.** שהנפה קולטת: **מורסן.** קליפה היוצאת כשכותשים במכתשת: **לאחר שריצה הכסוב ומיעט.** שכתב לך שני מקראות אחד לרבות ואחד למעט אמרת מעתה יש לך לומר כל הנך דלעיל מין עפר ניניהו מה עפר מיוחד שמגדל נמחין אף כל שמגדל נמחים וכל הנך קים להו לרצנן שמגדלין נמחין: **מידי אחרינא לא.** ואע"ג דמגדל נמחין: **כלל הנריך לפרט.** דלא סגי ליה לכלל צלאו פרטא דאי הוה כתיב וכסהו הוי משמע יכפה עליו את הכלי דדקתני רישא ואינטריך עפר להורות שאין כסוי זה אלא דבצר המתערב ונבלע צו כגון עפר וכיוצא צו וכי דיינינן ליה בכלל ופרט היכא דכללא לא משתמע אלא בחד עניינא ומרבי מילי טובא והדר אחי פרט למעוטי כל מילי דכלל אבל הכא דמשתמע כללא בחד ענייני צ' כסויין שאין דומים זה לזה כגון כסוי דבר שלם כגון כלי וכסוי דבר דק כגון עפר תו לא אחי פרטא אלא לפרושי כסוי קמא דלאו דבצר שלם הוא ולאו למעוטי לגמרי: **כלל הנריך לפרט.** ללמוד כלל מן הפרט כדאמר^א (מ"ק דף כה.) רבים צריכין לו תלמיד ולריך לו רבו (צ"מ דף גג.). ודוגמתו שנינו בבכורות (דף יט.) מכלל הנריך לפרט כיצד קדש לי כל זכור^ב יכול אפילו נקבה במשמע ת"ל זכר^ב אי זכר יכול אפילו יאכלה נקבה לפניו הוה ליה זכור לזכרים תלמוד לומר פטר רחם^ב הרי פרט שהכלל נריך ללמוד הימנו: **אלא דבצר שזורעין צו ומנמיח.** למעוטי ארך מליחה: **האי צורכא.** אינו עיקר. לשון צור: **במדבר.** ארך ציה שאינה מנמחת: **דינר זהב.** לקמיה יליף ועפרות זהב לו: **שחיקה אין אצנים לא** לא גרסינן:

אשחון אפר דאיקרי עפר. מעפר שריפת החטאת: **השחור.** פחמין כחושן: **נקרס פיסולין.** עפר שמונקרין מן הרחיים: **הורניך.** אורפימנט^א: **הגאה לידא.** במנחה זו דצלאו כסוי נמי הוה משתרי בשר אבל בצאפר פרה איכא הגאה שמטהרו מטומאתו דאי לאו אפר אין לו טהרה עולמית. עפר סוטה מטיל שלום זין איש לאשמו ונקתה ונורעה זרע:

אם יכול אפילו יוצא אחר יוצא דופן ת"ל זכור אע"ג דקתני מכלל שהוא נריך לפרט ומפרט שהוא נריך לכלל כיצד דמשמע דאתא לפרושי תרויייהו עיקרא דמלתא לא נקטיה אלא משום פרט הנריך לכלל: **אלא** בדבר שזורעין בו ובצמיח. למעוטי עפר מדבר קחאי דלא שמעינן ממתני' דנמחין גדלין צו מאלהין אלא דמה שזורעין צו אינו מנמיח א"ג אי ממתניתין ה"א דמכסין צו כיון דהוי ממין המגדל נמחים וא"ת ומאי פריך רבי יוסי לרצנן בפרק כל הללמים (ע"ז דף מג.): מואת חטאתכם אשר עשיתם וגו' שאני התם דבמדבר הוו דמה שזורעין צו אינו מנמיח וי"ל דשמא או כשצאו שם ישראל היה מנמיח: **שוחק** דינר זהב ובבבסה. ולעיל דאמר אין מכסין בשחיקת כלי מתכות היינו בכל שאר מתכות חוץ מזהב דאיקרי עפר מדכתבי ועפרות זהב לו ואע"ג דלא מגדל נמחין כיון דאיקרי עפר מכסין צו דאי הוה מגדל נמחין לא נריך לטעמא דאיקרי עפר וכן אפר טלית וחטאת וא"ת וכיון דעפר דקרא איירי אפילו בעפר דלא מגדל נמחין אס כן יש לרבות מוכסהו אפילו הנך דלא מגדלי נמחין דאין למעטן מפרט דעפר וי"ל דעפר דקרא לא איירי אלא באתם עפר דמגדל נמחין ומרצויא דוכסהו מרצין כל מידי דמגדל נמחין או מידי דאיקרי עפר אע"ג דלא מגדל נמחין ועפרות זהב ואפר טלית אע"פ שנקראו עפר לא הוה מרצין להו אי לאו רצויא דוכסהו והשתא א"ש הא דאיבעיא לן בסוטה בפרק היה מביא (דף נח.) אין שם עפר מהו שיתן אפר לצי"ה דחשיבי ליה עפר לגבי כסוי ת"ש דאמר רבי יוחנן משום רבי ישמעאל בג' מקומות הלכה ט' עוקרת את המקרא בזכוי התורה אמרה בעפר והלכה בכל דבר רבי ישמעאל פליג אצרייתא דהכא דמפיק בכל דבר מוכסהו ואיהו אית ליה דהוי מהלכה וקאמר ואם איתא לחשוב נמי האי ואי ממשעמלת עפר נפיק היכי קאמר ליחשוב נמי האי זין הנהו דהלכה בכל דבר אלא ודאי מוכסהו נפיק לצרייתא דהכא ולרצי ישמעאל מהלכה: **בצנינו** אפר שקרוי עפר. וא"ת דהכא פליגי צ"ש ובפ"ק דביצה (דף ג. ושם) תנן ומודים שאם שחט שיחפור בדרך ויכסה שאפר כירה מוכן הוא ואומר ר"ת דאפר כירה שצא מן העצים מגדל נמחין ולא דמי לאפר אוכלין וטלית דלא מגדל נמחין ורבינו שמואל מפרש דפריך התם בגמרא^א אפר כירה מאן דכר שמיה וקאמר ט' חסורי מחסרה והכי קתני ואפר כירה מוכן הוא ומילתא בצאפיה נפשיה היא ולא אחיא כצ"ש^ב: **ונקרת** פיסולין. פירש דקונטרס עפר שמונקרים מן הרחיים ואין זה שחיקת אצנים דהא בצרייתא לעיל חשיב לה שחיקת אצנים והאי הוסיפו קאי אצרייתא דלעיל ולא אמתניתין מדלא חשיב אצני

מסורת הש"ס

א) [בכורות יט.],
ב) [שטות יג: כתובות סג: ועין פרש"י דהכא ח"ל הערוך ערך צדך ה' הא בורכא פי' כלומר דבר צורות הוא וצור הוא מי שאומר דבר זה],
ג) [נ"ל עפר וכ"א בהר"ף והרא"ש והכי איתא שם היה מהלך במדבר ואין לו עפר לכסות שורף טליתו ומכסה היה מהלך בסיפיה ואין לו עפר לכסות שוחק דינרי זהב ומכסה],
ד) [סוטה נח.],
ה) [סוטה יח.],
ו) [בילקוט רמז פ"ג איתא עפר סוטה ואפר פרה וגירס' זו עולה יפה למחין מדעמון],
ז) גס זה שם, ח) [שמות יג], ט) [דברים טז.], י) [שמות סט.], יא) [שם אי' עוקמת], יב) [דף ת. ושם], יג) [מלת חסורי מחסרה איתא שם בבב"א], יד) [ויטין היטב מוספות צ"ה ת. ד"ה ה"ק].

תורה אור השלם

1. מקום ספיר אֶבְנֵיהָ וְעֹפֶרֶת זָהָב לוֹ.

2. וְלָקַחוּ לְשִׁמָּא מַעֲפָר שׁוֹרֶפֶת הַחֹטֵאת וְיָתֵן עָלֶיהָ מִיַּם יָהִים אֵל כָּלִי: במדבר יט יז

3. וַיֵּשֶׁן אֶבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנֵּה אֶנִּי הוֹאֵלְתִּי לְדָבָר אֵל אֲדֹנָי וְאֹנְכִי עֹפֵר וְאֶפֶר: בראשית יח כז

צעי רש"י

אורפימינט. צבע שחור, ורדי.

מוסף רש"י

בורכא. דבר שאין הגון (כתובות סג.) דבר הנצוי מן הלב, דמנא ק"י הא (שבועות יב.). השחור. האבק של כבשן השחור הנקבן מרוב העשן (הפרדס עני קלה.) והבחור. הפוך שחולות צו הנשים עיניהן (שם וגורס הבוחק.) הגאה ליכא. ואין זה קיצול שגר, אלא כאלו יש הגאה במוטה לתת שלום ושלא ירצה ממודים בשראל אס וזנה היא, ואם נקמה ומרעה זרע ומנעלת לעו מעל צניה, ואפר פרה לטהרין ולכות את ישראל ממשעה העגל (סוטה יז.).